

VETEN TORPAĞINA AZADLIĞ TOHUMU EKEN ŞAIR

Bekir NEBİYEV*

(Yayıma hazırlayan: Gözde GÖNGÖR)

Özet

Makalede Bahtiyar Vahabzade'nin hayatından ve Azerbaycan edebiyatındaki konumundan söz edildikten sonra onun şiirlerinde vatan ve millet sevgisini işlemekle tanınan bir şair olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Bahtiyar Vahabzade, Azerbaycan edebiyatı, vatan ve millet sevgisi, milliyetçilik, Sovyet Azerbaycan edebiyatı.

Independence Poet of Azerbaijan

Abstract

This article is generally about the life and career of Bahtiyar Vahabzade in Azerbaijani literary circles. After this, another aim of this study is to mention and highlight the patriotic deeds and ideals in this poems.

Key words: Bakhtiyar Vahabzade, Azerbaijan literature, love of the homeland, patriotism, Soviet-Azerbaijani literature.

Giriş:

Kéçen ilin soyuğ bir févral [şubat] gününde Azerbaycan halğı son 100 ilin büyük senetkarlarından birini, adı M. E. Sabir, M. Hadi, H. Cavid, S. Vurğun ve R. Rzanın şerefli adları ile bir sırada vügarla seslenen tekrarsız [vakarla anılan, éşsiz]

* Prof. Dr., Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü Müdürü.

halğ şairimiz¹ Behtiyar Vahabzadeni itirmişdir. O, bütün türk dünyasında tanınan ve sévilen çoğ meşhur Azərbaycan şairi idi. Eserlerinin iri hecmli 8 cildlik neşri tezece tamamlanıb edebiyatımızı sévenlere teğdim édilmişdi. Behtiyar müellimin² hetta bu sanballı [etkileyici] cildlerde de tam ehate édilmeyen [sınırlanamayan] yaratıcılığı hele bundan sonra, döne-döne [tekrar tekrar] küll halında esaslı şekilde araşdırılıb ümumileşdirilecek, özünün esl obyektiv élmi giymetini alacağdır. Lakin bunsuz da B. Vahabzade öz ölmez irsi ile [edebî mirasıyla] Azərbaycan edebi-ictimai fikir tarihine, halğımızın meneviyyatına ebedilik dahil olmuşdur. İlk onilliyini yaşadığımız XXI esrde edebiyatımızın bütöv [bir bütün hâlinde, vahid] tarihini, yağud onun ayrı-ayrı janrlarının [türlerinin] inkişaf yollarını araşdırmaq isteyen héç bir alim, müellim, magistr [lisans üstü öğrencisi], telebe, yağud, sadece şeİR séven B. Vahabzadenin zengin irsine müraciet étmeden, Behtiyar kelamının derin menalar dünyasına varmadan kéçine bilmeyecekdir [işini yapamayacaktır].

O, ölkemizin böyük edebi-medeni özelliklere malik olan gedim Şeki torpağının yétirmesi [yetiştirdiği], bütün şüurlu heyatı boyu yaratıcılığ dincliyi [istirahati] ne olduğunu bilmeyen cefakéş bir şair idi. Behtiyarın nadir senet incileri olan şeİR ve poémaları, dram eserleri, monoğarfiya, meğale ve ésséleri [denemeleri] az tesadüf édilen istédadı ile yanaşı [birlikte], hem de şairin Azərbaycanın yağın-uzaq şehir, rayon ve kendlerine [köylerine], kéçmiş sovét républikalarına [cumhuriyetlerine], Avrupa ve Asyanın bezi ölkelerine seferlerinin, adamlarla [insanlarla] saysız-hésabsız görüşlerinin [görüşmelerinin] neticesi idi. O, müntezem olaraq veten torpağını gezer, élin-obanın müdrikleri [bilge kişileri] ile görüşer, mekteblere gédib Ana dili ve edebiyat derslerine girer, halğın derdine-oduna derinden beled olardı. [derdini, ateşini yakından bilirdi]. Problémeler hağğında genaetlerini, arzu ve isteklerini bedii eserlerinde eks étdirer, parlamént de buraya dahil olmağla ölkenin en yüksek hitabet kürsülerinden cemiyete çatdırardı.[ulaştırırdı].

Bu görüşler eslinde garşılığlı bir prosésin génératoru [sürecin jeneratörü] rolunu oynayırdı. Bir terefdən, şair adamları klassik irsle [edebi mirasla], edebi prosésin esas meseleleri ile tanış édir, öz teze eserlerini onlara oğuyur, dinleyicilerin éstétik zövğünün inkişafına kömek édir [yardım ediyor], diger terefdən ise, en mühtelif zümrelerden olan insanlarla canlı temas, onların heyatı, işi, menevi gayğuları ile yağından tanışılığ, senetkarda yeni yaratıcılığ intibahları oyadırdı [uyandırırıyordu]. Ona teze mövzular pıçıldayır [fisıldıyor], bir-birinden kamil, hemişe [daima] gözlenen, sözü yağşı menasında izlenen, yeni ahtarılan, tapılan [bulunan], oğunan yeni eserlerinin méydana gelmesine sebeb olurdu.

B. Vahabzadenin müşahide ve marağ dairesi [ilgi alanı], düşünceler ağarı [düşünce akışı] çoğ vüsetli [geniş] idi. Eserlerinin esas mövzularını nezere alaraq, bezen görkemli gelem sahiblerinin birine, elbette, şerti olarak, “şehir şairi”, digerine ise “tebiet şairi” ve b. déyirler. Behtiyarın da yaratıcılığında şehir, kend, tebiet özlerinin tekrarsız [eşsiz] poétik tesvirini tapmışdı. Lakin onu bu tesnifatın héç bir gütbünde gerar tutan [saplanıp kalmış olarak] tesevvür étmek mümkün déyildi. B. Vahabzade,

¹ Halğ şairi: Azərbaycan’da “devlet sanatçısı” anlamına kullanılan unvan.

² Müellim: Azərbaycan’da Sovyet döneminde “bey, beyefendi” gibi hitaplar yasaklanınca bunlar yerine kullanılan ve yaygınlaşan bir hitap şekli.

iki kelme ile dések, g lb  airi,  rek serrafi idi.  eher de, kend de, doğma tebiet de, tariğimizin m rekkeb, k smek fli merheleleri de, t rkl y m z  de, cenublu- imallı Azerbaycanın meneviyyatımızın Ana dili ve muğamlar kimi en ince meğamları da, helelik [ imdilik] sesimiz- n m z y tmeyen kehke anlar da Beđtiyar  eirindeki lirik gehremanın g lbinin derinliklerinde idi. Esrler boyu g dretli senetkarlar terefinden terenn m  dilen pak insani hissler, bakir mehebbet duyđuları, derin felsefi genaetler onun senet  e mesinden su i erek bir n v beğtiyarla ır ve y ni  eirlerle  evrilirdi. İnsan g lbini bu menada bir  eriteye benzetsek, onun bir  ođ gu elerinde Beđtiyar ist dadına mehsus elemelerin, bayrağcıların sancılmı  [saplanmı ] olduğunu g rerik.

* * *

B. Vahabzadenin senetde yolu pr dm t [nesne] ve hadiselerin, fikir ve duyđuların zahiri elametlerinden mahiyetine, k k ne doğru g den yol idi. Eserden esere o, heyat hadiseleri arasındaki elae ve m nasibetleri daha da derinden menimseyir,  z genaetlerini her defe teze po tik bi imlerde ifade  dirdi. Hem de bu  z n ifade senetkarlığla vetenda lığın m kemmel vehdetinde  z n  g sterirdi...  air veteni s vmeyin vacibliyi hađđında he  bir ritorik s z yazmır, sadece olarağ bu vacib m vzuda  z oğucusu ile hesb-hal  dirdi; lakin metlebi  le ustalığla cilalayrdı ki, neticede adi hesb-hal d n b bitkin [olgun], yara ığlı bir po ziya abidesine  evrilirdi:

Veteni s virem d yen  oğ olar,

D meye ne var ki, dil yorulmasa?

Veten de bizimtek  ler, yoğ olar,

Vetenin yolunda  len olmasa!

B. Vahabzadenin bu misraları me hur t rk  airi Midhet Camal Kuntayın:

Bayrağları bayrağ yapan  st ndeki g ndir,

Toprak, eger uğrunda  len varsa, Vatandır

misraları ile nece de sesle ir [nasıl da benze iyor]. Her iki senetkar Veten toprağının yalnız  hidlerin m geddes g anı ile suvarıla-suvarıla azad ola bileceyi genaetinde y kdildir [hem fikirdir].

B. Vahabzade 100-lerle ağıcı, ahengdar, hemi ede aktuallığını g ruyub sağlayan lirik  eirlerle bir sırada m htelif insan tal lerini [yazgılarını] eks  tdiren, m hkem s j tli, cazibedar ricetli [d n  l ], elvan po maların, sehnemize keskin konfliktler [ atı malar] ve y ni parlağ  arakterler getirmi  menzum ve mensur dram eserlerinin de m ellifidir. Bu b y k  airin yadda lardan [hafızalardan] silinmez “*G l stan*”, “*Muğam*”, “*Atılmı lar*”, “* hidler*” ve diğer po malarının bizde  pik po ziyanın inki afında, “*Hara g dir bu d nya?*”, “*Reğabet*”, “* z m z  kesen g linc*” ve diğer py slerinin ise dram ve sehne senetimizin uğurlarında [ba arılarında]  z nemehsus sarsılmaz m vgeyi var.

B. Vahabzade hem de g rkemli edebiyat unas alim idi. O, klasik irsin ve  ağda  edebi pros sin,  mumen filologiya  lminin, senet unaslığın vağtı  atmı  problemlerile m ntezem me ğul olurdu. H alđ  airi S. Vurđun hađđında en ya ı monografyanı B. Vahabzade yazıb, filologiya  mleri doktoru  lmi derecesini almı dı.  lkemizin b y k s z ustalarından biri olub Azerbaycan  eir dilini  z zamanı  c n en y ksek

seviyyeye galdirmiş S. Vurğunun yaradıcılığı ilk defe mehz [sırf] bu monografiyada poeziyanın inceliklerine derinden beled olan [vâkıf olan] yêtkin bir şair-tedğigatçı terefinden geniş araşdırılmış, Vurğun senetinin ğaynağları, orijinal bedii kényfiyyetleri yüksek pêşekarlıqla [sanatkarlıqla] tehlil olunmuşdu.

B. Vahabzade élmî-edebe mübahiselerde, poeziyanın senetkarlıq meselelerinin müzakirelerinde hemişe feal iştirak étmîş, şerimizi ğrafoman nazimlerin [yazma hastalığına tutulmuş manzumecilerin] hemlesinden ğorumağ üçün elinden geleni esirgememişdi. O, edebiyat, incesenet, Ana dili ve tarihimizin vacib problêmleri hağğında “*Senetkar ve zaman*” ğebilinden olan bir sıra ğiyetli élmî-tenğidi kitabların müellifi, profêssor idi. Böyük şair hem de bu kényfiyyetlerine ğöre Azərbaycan Milli Élmler Akademiyasına evvelce mühbîr üzv [muhabir üye], sonra ise akademik [akademiye üye] seçilmişdi.

Azərbaycan edebi-ictimai fikrinin inkişafında sanballı hîdmetlerine ğöre B. Vahabzade Emekdar incesenet hâdimi [devlet sanatçısı], Hâlğ şairi fehri adlarına layiğ ğörülmüşdü. O, Azərbaycan SSR-nin ve SSRİ-nin Dövlet mükafatları lauréatı idi [sahibi idi]. Uzun iller boyu Azərbaycan Ali Sovétinin ve Müstêgil Azərbaycanın Milli Meclisinin députatı [milletvekili] olmuşdu. Azərbaycan Réspublikası Prézdidéntinin ferdi teğaudçüsü idi [özel statüye sahip emeklisi idi].

B. Vahabzadenin eserleri Azərbaycanda azadlıq ve istiğlaliyyetin berğerar olmasında [kökleşmesinde, temelleşmesinde] ğörkemli rol oynamışdır. Çoh tebiidir ki, Ümummilli lidérimiz Héyder Eliyévin fermanı ile şair müstêgil Azərbaycan Réspublikasının en ali ferglenme elameti olan [en yüce seçkinlik belirtisi olan] “İstiğlal” ordéni [madalyası] ile teltif édilmişdi. Behtiyar müellim Azərbaycanın ve hârici ölkelerin bir çoh digér fehri adlarına, ödül ve mükafatlarına da layiğ ğörülmüşdü. Lakin özünün heyat amalına çéviridiyi milli müstêgilliyin, dövletçiliyimizin remzi olan “İstiğlal” ordéni ile hemişe fehr édir ve ferehlenirdi.

* * *

Hamı bilir ki, Azərbaycan dili öz mövgélerinden [kendi sahip olduğı konumundan] sıhışdırılıb ğapılar arhasında ğaldığı bir vahtda Ana dilimizi, onun köklü yaşarı kényfiyyetlerini ğorumağa çağırın şéir ve meğalelerle heyecan tebili çalıb [davulu çalıp], tehluke signalı vérmek o zaman her ğelem sahibinin işi déyildi. Şairimizin zerif olduğı ğeder de ğüvvetli, dözümlü çiyinlerine [dayanıklı omuzlarına] tarihin ğoyduğı bu şerefli missiyanı [misyonu] da B. Vahabzade esil övlad ğeyreti ile yérine yétirmişdi.

Étiraf étmek lazımdır ki, B. Vahabzade, M. Araz, H. R. Uluturk kimi istiğlal şairlerinin yuhusuz ğecelerde kipriklerle od ğötürerek [olağan üstü bir gayretle çalışarak] misra-misra, ğafiye-ğafiye, redif-redif, teşbêh-teşbêh yaratdıqları eserlerde terennüm édilen yüksek vetenperverlik duyğuları hâlğımızın azadlıq uğrunda tarihi mübarizeye [mücadeleye] ğalğmasında, Azərbaycanın dövlet müstêgilliyi ğazanmasında mühüm amillerden biri olmuşdur.

Bu déyilenlerden de ğörüldüyü kimi, B. Vahabzade edebiyatın démek olar ki, bütün janrlarında çoh ğiyetli eserler yaratmışdır. Onları neinki açığlamağ [açıklamak bir yana dursun], éle tekce adlarını çekmek bir vida [öyle sadece adlarını sıralamak bir

veda] sözü için meğbul olmayan derecede imkan isterdi. Bununla béle [birlikte], şairin yalnız bir poémasının büyük edebi-ictimai menası hağğında bir-iki cümle démeden kéçinmek mümkün déyil.

B. Vahabzade en mühüm eserlerinden olan “*Şehidler*” poémasını sovét gılincının dalı da, gabağı da kesen bir vahtda [çok etkili, tehlikeli olduğı bir zamanda] geleme almışdı. Éle yazıldığı 1990-cı ildece “Aypara” neşriyyatında ayrıca kitab kimi çapa hazırlanan [yayıma hazırlanan] bu eseri vahtile univérsitétde müellimim olmuş şairin öz hahişi [kendi ricası] ile göz yaşları içinde rédakte étdiyimi hele de unutmamışam.

İndi bezen éle [öyle] nadanlar tapılır [cahiller ortaya çıkıyor] ki, o dehşetli 20 yanvar gécesinde sovét tanklarına sine gerib azadlığ, istiğlal hayğıran şehid balalarımızın iradesini müzakireye göyür, halğımızın bu gehremanlığ salnamesinin üzerine kölge salmağ [gölge düşürmek] isteyirler. B. Vahabzade ise hele 20 il evvel, öz poémasının finalında şehidlerin halğ tarihindeki mövğeyini béle giymetlendirmişdi:

*Ġatil güllesine ğurban gédirken
Gözünü sabaha dikdi şehidler.
Üçrengli bayrağı öz ğanlarıyla
Veten torpağına çekdi şehidler.*

*Tarihi yaşadıb dileyimizle
Bir yumruğa döndük o géce biz de.
Yıhıb köleliyi, üreyimizde
Cesaret mülkünü tikdi şehidler.*

*İnsan insan olur öz hüneriyle,
Millet millet olur héyri-şeriyle.
Torpağın bağrına cesedleriyle
Azadlığ tumunu [çekirdeğini] ekdi şehidler.*

Bu gün étiraf étmek çoh edaletli olar ki, B. Vahabzade de üreyinin ğanı ile yazıb hasile yétirdiyi [yoğurduğı, olgunlaştırdığı] yüksek senet nümunesi olan eserleri ile, öz mübarek neşi (cesedi) ile veten torpağına azadlığ tohumu ekenlerimizden biridir. O melum dehşetli günlerde bir növ başsız ğalmış parlaméntin étiraz yığıncağını [toplantısını] kéçirmeye teşebbüs göstermesi, sengerdaşı [siper arkadaşı] Halğ yazıcısı İsmayıl Şihli ile birlikde buna nail olması, bu yolla da Azerbaycan halğının hağğ sesini dünya ictimaiyyetine çatdırması ile büyük halğ şairimiz éle o zaman bu menevi hağğı yéterince ğazanmışdı.

* * *

B. Vahabzade öz parlağ yaradıcılığı ve ictimai fealiyyeti ile Azerbaycan türk bedii-éstétik fikrinin zenginleşmesinde mühüm rol oynamışdır. Bu büyük senetkar halğımızın esrler boyu teşekkül tapmış [oluşmuş] yüksek milli-menevi deyerlerinin görünması, adet-enenelerimizin yaşadılması namine 60 ilden artığ bir müddet

Veten Torpağına Azadlığ Toğumu Eken Şair

erzinde [içinde] müntezem olaraq yazıb yaratmışdır. O, azerbaycançılığ mefkuresi ile derinden bağlı olan ve milli özünü derke çağırarak [ulusal kimliğini algılamaya davet eden] çoğsaylı eserleri ile edebiyatımızın, medeniyetimizin inkişafına çoğ deyerli töhfeler [hediyeler] vermişdir.